

CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU: Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg – Ymchwiliad i Iechyd Meddwl Amenedigol

Dyddiad: 12 Gorffennaf 2017

Lleoliad: Senedd, Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Teitl: Trosolwg o gymorth Llywodraeth Cymru ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol yng Nghymru

Diben: Amlinellu prif bolisïau Llywodraeth Cymru i gefnogi mamau a theuluoedd sydd wedi'u heffeithio gan salwch iechyd meddwl amenedigol yng Nghymru.

Cynnwys:

1. Datblygu gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol cymunedol
 2. Datblygu Cymuned Ymarfer Iechyd Meddwl Amenedigol Cymru gyfan
 3. Hyfforddiant amenedigol arbenigol
 4. Y prosiect Mwynhewch eich Babi
 5. Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, Cynllun Cyflawni: 2016-19 – Iechyd Meddwl Amenedigol
 6. Atgyfeiriadau i unedau arbenigol mamau a babanod
- Atodiad A – Rhestr o nodau Cymuned Ymarfer

1. Datblygu gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol cymunedol

Ym mis Mehefin 2015, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru £1.5 miliwn o gyllid rheolaidd newydd i wella canlyniadau iechyd meddwl i ferched â salwch amenedigol, eu babanod a'u teuluoedd. Bydd y cyllid yn cael ei ddefnyddio i sefydlu gwasanaethau amenedigol arbenigol yn y gymuned ar draws pob bwrdd iechyd yng Nghymru.

Yn dilyn cyhoeddi'r cyllid, mae Llywodraeth Cymru wedi ymchwilio i'r gwasanaethau cymunedol amrywiol sydd ar gael yng Nghymru ar hyn o bryd. Cyfarfu Llywodraeth Cymru â rhanddeiliaid, gan gynnwys rheolwyr ac ymarferwyr gwasanaeth amenedigol dynodedig, y trydydd sector, bydwragedd, Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru (WHSSC), Dechrau'n Deg a'r Ganolfan Genedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl. Bu'r grŵp yn ystyried elfennau craidd y gwasanaeth cymunedol.

Gofynnodd Llywodraeth Cymru i fyrddau iechyd gyflwyno cynigion cydweithredol ac amlddisgyblaeth; i sicrhau bod gwasanaethau yn addas ar gyfer anghenion poblogaethau lleol. Gofynnwyd i fyrddau iechyd ystyried pa rolau proffesiynol (h.y. nyrsys seiciatrig cymunedol, sesiynau meddygol a seicoleg, therapi galwedigaethol a nyrsio meithrin) y dylid eu cynnwys ym mhob tîm. Rhoddwyd ystyriaeth briodol i'r gwasanaethau presennol a sut y byddai'r gwasanaethau gwell yn cyflawni cydraddoldeb ar draws ardal y bwrdd iechyd. Er enghraifft, mewn ardaloedd Dechrau'n Deg, roedd yn ofynnol i fyrddau iechyd arddangos cysylltiadau priodol.

Mae gwasanaeth ar gael ym mhob cwr o Gymru fwy neu lai erbyn hyn, gyda'r gwasanaeth olaf ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr yn cael ei gyflwyno'r mis hwn (mis Gorffennaf). Dylid nodi bod gan Fwrdd Iechyd Addysgu Powys wasanaeth ond nid oes ystadegau ar gael ar hyn o bryd. Mae staff Iechyd

Cyhoeddus Cymru yn cynorthwyo byrddau iechyd yn awr i gytuno ar ddull cyson o gasglu data ar lefel genedlaethol.

Roedd y cynlluniau a gyflwynwyd gan Fyrddau Iechyd Lleol ar ddefnyddio'r buddsoddiad ychwanegol o £1.5 miliwn yn cynnwys cynigion i recriwtio tua 30 aelod o staff arbenigol newydd.

Mae'r wybodaeth a ddarparwyd gan Fyrddau Iechyd Lleol yn nhermau atgyfeiriadau i'r gwasanaethau cymunedol fel a ganlyn:

Nifer yr atgyfeiriadau gan Fyrddau Iechyd Lleol

	BIP ABM	BIP AB	BIP BC	BIP CT	BIP CaF	BIP HDd	BIAP
	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau	Atgyfeiriadau
2016	510	186	-	307	284	117	-
Ion-Mai 2017	258	274	-	107	170	102	Dim data ar gael.

2. Grŵp Llywio Amenedigol Cymru Gyfan a Chymuned Ymarfer Amenedigol Cymru Gyfan

Yn 2016, yn dilyn y cyhoeddiad am wasanaethau iechyd meddwl amenedigol cymunedol newydd, sefydlwyd 'Grŵp Llywio Iechyd Meddwl Amenedigol Cymru Gyfan' i gefnogi'r gwaith o ddatblygu gwasanaethau a gweithio i wella cysondeb. Mae'r grŵp yn cynnwys cynrychiolaeth o'r byrddau iechyd, timau amenedigol, bydwreigiaeth, obstetryddion, ymwelwyr iechyd, sefydliadau'r trydydd sector (gan gynnwys NSPCC a MIND), yn ogystal â'r rhai â phrofiad personol. Cyd-gadeiryddion y grŵp yw'r Athro Ian Jones, y Ganolfan Genedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl a Dr Sue Smith, Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro.

Gwneir y trefniadau adrodd ar gyfer y grŵp drwy Grŵp Llywio CAMHS/y Rhwydwaith Anhwylderau Bwyta ar ffurf eitem reolaidd ar yr agenda sy'n rhoi adroddiadau cynnydd chwarterol i grŵp llywio'r rhwydwaith. Mae hyn yn hwyluso'r gwaith o adrodd ar ddatblygiadau'r gwasanaeth iechyd meddwl amenedigol i GIG Cymru er mwyn hysbysu prif weithredwyr y saith bwrdd iechyd yng Nghymru.

Mae'r grŵp llywio wedi cynnull dau is-grŵp yn ddiweddar, un a oedd yn canolbwyntio ar ddatblygiad llwybr amenedigol Cymru gyfan a'r llall i ddisgrifio anghenion a chymwysterau hyfforddiant cyffredinol ac arbenigol i'r staff sy'n gweithio gyda mamau a babanod.

Y Gymuned Ymarfer Amenedigol

Mae'r Gymuned Ymarfer Amenedigol yn ceisio gwella a datblygu gwasanaethau cymunedol ar hyd a lled Cymru drwy rannu dysg, adnoddau a deunyddiau i ddatblygu gwasanaethau effeithiol, effeithlon, grymusol a chyfartal i fenywod y mae angen y gwasanaethau hyn arnynt, a hybu llwybrau at randdeiliaid perthnasol yng Nghymru er mwyn sicrhau mynediad amserol a phriodol i ofal. Mae'r Arweinydd Clinigol a/neu'r Arweinydd Nyrsio Arbenigol yn cael eu cynrychioli ar Grŵp Llywio Amenedigol Cymru Gyfan.

Datganiad Cenhadaeth:

Sicrhau bod pob mam yng Nghymru sy'n dioddef neu sydd mewn perygl o ddioddef salwch meddwl yn cael mynediad amserol i driniaeth a chymorth priodol i'w chynorthwyo i liniaru ei thrallod, a datblygu perthynas gariadus ac anogol gyda'i babi yn ystod beichiogrwydd ac ym mlwyddyn gyntaf bywyd y babi.

Mae pob bwrdd iechyd wedi nodi ei 'gymuned' ar gyfer gwella gwasanaethau iechyd amenedigol, gan gynnwys:

- 'Hyrwyddwr' Amenedigol ar lefel Gweithrediaeth/Bwrdd
- Arweinydd Clinigol Amenedigol
- Arweinydd Nyrsio Arbenigol Amenedigol
- Tîm Gwella Gwasanaeth Amenedigol - a fydd yn 'dîm' amlasiantaeth, ambroffesiwn a fydd yn gweithredu ar draws y lefelau gofal sylfaenol, eilaidd a thrydyddol.

Gweler hefyd y rhestr o nodau'r Gymuned Ymarfer Amenedigol yn Atodiad A.

3. Hyfforddiant Arbenigol

Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi darparu cyllid ar gyfer hyfforddiant amenedigol arbenigol yn 2016-17, am gost o £9,750.

Lleoedd hyfforddiant i seiciatryddion o Gymru ar gwrs amenedigol arbenigol Coleg Brenhinol y Seiciatryddion

Ers y llynedd, mae Coleg Brenhinol y Seiciatryddion wedi cynnal cwrs tridiau yn benodol ar gyfer Seiciatryddion Ymgynghorol Amenedigol. Mae pum seicolegydd o Gymru wedi mynychu'r hyfforddiant arbenigol hyd yma, hyfforddiant sy'n cael ei ariannu gan Lywodraeth Cymru.

Derbyniwyd adborth gwych gan y cyfranogwyr, a oedd yn datgan eu bod wedi meithrin sgiliau, gwybodaeth arbenigol a chysylltiadau newydd. Mae cynlluniau i'r pum seiciatrydd hwyluso diwrnod 'Hyfforddiant Amenedigol Arbenigol' i'r Gymuned Ymarfer Amenedigol ehangach a chyfranogwyr perthnasol eraill (y dyddiadau i'w cadarnhau).

Hyfforddiant Canllawiau Rhyngweithiol Fideo (VIG)

Mynychwyd yr hyfforddiant deuddydd hwn gan 15 o gyfranogwyr o'r 7 Bwrdd Iechyd a chafwyd adborth cadarnhaol ganddynt.

Rydym yn ymwybodol bod cynnig arall yn cael ei wneud i'r byrddau iechyd i ariannu 10 lle ar gyfer hyfforddiant VIG Lefel Un a Lefel Dau. Bydd hyn yn sicrhau bod hyfforddwyr VIG achrededig yng Nghymru, a fydd yn rhaeadru'r ymyrraeth hon i Fydwagedd, Ymwelwyr Iechyd, Iechyd Meddwl, Nyrsys Meithrin, Seicolegwyr ac yn y blaen. Sefydlwyd Grŵp VIG CRAIDD Cymru sy'n cael ei arwain gan Arweinydd Clinigol Cenedlaethol Gwasanaethau a Seicolegwyr Amenedigol.

4. Cynllun Grant Her Iechyd Cymru ar gyfer y Sector Gwirfoddol – prosiect “Mwynhewch Eich Babi” Mind Cymru ar Iechyd Meddwl a Gwynwch Amenedigol – Cymorth Cynnar

Mae Cynllun Grant Her Iechyd Cymru Llywodraeth Cymru ar gyfer y Sector Gwirfoddol wedi darparu cyllid ar gyfer prosiect Iechyd Meddwl a Gwynwch Amenedigol Mind Cymru – Cymorth Cynnar, ‘Mwynhewch Eich Babi’ ers 2013. Nod y prosiect yw codi ymwybyddiaeth o broblemau iechyd meddwl amenedigol, a chynyddu'r gallu i adnabod yr arwyddion cynnar bod problemau'n datblygu, er mwyn annog pobl i ofyn am gymorth. Mae gan y prosiect, a sefydlwyd yng ngogledd Cymru i ddechrau, wefan benodol, “Mwynhewch Eich Babi”, sydd yn gweithredu ers tair blynedd erbyn hyn. Mae'r prosiect wedi datblygu adnoddau ymyrraeth gynnar i'w defnyddio mewn gofal sylfaenol, a meithrin capasiti mewn gofal sylfaenol drwy wella sgiliau gweithwyr proffesiynol.

Hyd yma, mae cyflawniadau'r prosiect (targedau mewn cromfachau) yn cynnwys:

- Hyfforddi 78 (75) o weithwyr iechyd proffesiynol i gynnal y rhaglen “Mwynhewch Eich Babi” ac wedi mynd ymlaen i gynnal cyrsiau.
- Hyfforddi 39 (16) o weithwyr iechyd proffesiynol i gyflawni cymhwyster Iechyd Meddwl Mamau a Babanod. Mae'r hyfforddwyr hyn yn paratoi i gynnal cyrsiau dros Gymru gyfan nawr.
- 969 (700) o weithwyr iechyd proffesiynol, gan gynnwys bydwagedd, hefyd wedi'u hyfforddi drwy gwrs Ymwybyddiaeth Iechyd Meddwl Amenedigol newydd Mind yng ngogledd Cymru o fis Hydref 2016 – Mawrth 2017, sy'n ychwanegi at raglen “Mwynhewch Eich Babi”
- Mae dros 10,000 o ymwelwyr wedi ymweld â'r wefan “Mwynhewch Eich Babi”, gyda 70% o ymwelwyr newydd a 30% o ymwelwyr sy'n dychwelyd ers mis Medi 2014

Mae'r prosiect hefyd wedi helpu codi proffil iechyd meddwl amenedigol a phwysigrwyd sicrhau'r berthynas orau bosibl rhwng mam a'i phlentyn gyda nifer o sefydliadau amrywiol ledled Cymru, ac yn sefydlu ei hun fel cynrychiolydd amenedigol y trydydd sector yng Nghymru.

Mae'r prosiect wedi derbyn cyfanswm o tua £175,000 o gyllid dros y 4 blynedd ddiwethaf ac yn dod i ben ar 31 Gorffennaf 2017. Bydd gwerthusiad o'r prosiect yna

yn ystyried camau pellach a sut gall y canlyniadau gael eu hintegreiddio mewn i raglen genedlaethol.

5. Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, Cynllun Cyflawni 2016-19 – Iechyd Meddwl Amenedigol

Mae cynllun cyflawni 2016-19 yn cynnwys Maes Blaenoriaeth 5: “Mae pob plentyn yn cael y dechrau gorau posibl mewn bywyd a hynny drwy roi'r cymorth sydd ei angen ar rieni / gofalwyr”, gyda'r camau gweithredu canlynol:

- Byrddau Iechyd ac Iechyd Cyhoeddus Cymru i sicrhau bod gwybodaeth a chymorth da yn cael ei gynnig i ferched pan fyddant yn cynllunio'u beichiogrwydd ac yn ystod eu beichiogrwydd, yr enedigaeth ac wedyn. Bydd hyn yn hybu ymlyniad da, drwy ddefnyddio rhaglenni Llywodraeth Cymru fel Dechrau'n Deg, Teuluoedd yn Gyntaf, Naw Mis a Mwy a mentrau'r trydydd sector.
- Byrddau Iechyd i sicrhau bod gwasanaeth amenedigol ar gael ym mhob ardal BILI yng Nghymru
- Byrddau Iechyd i sicrhau bod rhaglenni addysg a hyfforddiant ar waith ar hyd a lled Cymru i godi ymwybyddiaeth o broblemau Iechyd meddwl amenedigol a'u rheoli'n well

Mae cynnydd yn erbyn y Cynllun Cyflawni 2016-19 yn cael ei oruchwylio gan y Bwrdd Partneriaeth Cenedlaethol, a fydd yn derbyn adroddiadau bob chwe mis gan bob ardal bwrdd Iechyd yn rhoi gwybodaeth am gynnydd.

6. Unedau arbenigol mamau a babanod

Dylid darparu gwasanaethau i gynorthwyo mamau â salwch Iechyd meddwl mor agos â phosibl i'w cartref. Darparwyd y £1.5 miliwn o gyllid rheolaidd ychwanegol i ddatblygu gwasanaethau amenedigol arbenigol yn y gymuned ym mhob bwrdd Iechyd yng Nghymru, fel cydnabyddiaeth o'r angen i wella'r gwasanaethau hyn.

Fodd bynnag, cydnabyddir y bydd angen cymorth fel cleifion mewnol ar rai mamau a'u babanod. Hyd at 2013 roedd uned arbenigol mamau a babanod yn Ysbyty Athrofaol Cymru, ond penderfynodd BIP Caerdydd a'r Fro ei chau oherwydd y nifer fach o dderbyniadau yn y ddwy flynedd flaenorol. I gydnabod y pryderon a fynegwyd nad oes cyfleuster o'r fath ar gael bellach yng Nghymru, comisiynwyd adolygiad gennym o'r galw am wasanaethau haen 4 gan WHSSC. WHSSC yw'r corff sy'n gyfrifol am gomisiynu lleoliadau mewn unedau arbenigol mamau a babanod a nodir manylion eu hadolygiad isod. Fodd bynnag, mae angen i ni gydnabod bod lefel y galw yn amrywio ar draws Cymru, o ran niferoedd a daearyddiaeth yn ystod y flwyddyn. Gallai fod yn anodd canfod lleoliad ar gyfer uned o'r fath yng Nghymru nad yw'n arwain at famau a'u teuluoedd yn teithio pellteroedd hir, hyd yn oed os yw gwaith WHSSC yn dangos bod galw am uned o'r fath,

Yn nhermau lleoliadau gwirioneddol, mae WHSSC wedi darparu'r data canlynol ar y nifer o leoliadau arbenigol a gomisiynwyd ganddo yn ystod y tair blynedd ddiwethaf. Ni fydd y ffigurau hyn yn ystyried mamau a allai fod wedi penderfynu eu hunain i gael eu derbyn mewn uned Iechyd meddwl i oedolion leol, i'w galluogi i fod yn agosach at eu teuluoedd.

	2014/15	2015/16	2016/17
Cymeradwywyd cyllid ar gyfer lleoliadau (newydd) Mamau a Babanod mewn Uned Amenedigol	Llai na 5	Llai na 5	6

Adolygiad o wasanaethau iechyd meddwl amenedigol Haen 4

Dechreuodd yr adolygiad o wasanaethau iechyd meddwl amenedigol Haen 4 a nodwyd uchod ym mis Awst 2016, ac mae'n cael ei gynnal gan grŵp gorchwyl a gorffen Grŵp Llywio Amenedigol Cymru Gyfan. Mae sefydliadau'r trydydd sector wedi cyfrannu at y gwaith hwn, gan gynnwys Action on Postpartum Psychosis (APP), Iechyd Meddwl Amenedigol Cymru a'r NSPCC. Mae Mind Cymru hefyd yn aelod o'r Grŵp Llywio.

Cynhaliwyd nifer o ymweliadau â gwasanaethau i gefnogi'r gwaith ac mae gweithdy o randdeiliaid ambroffesiwn wedi datblygu rhestr fer o fodelau. Bwriadwyd cyflwyno adroddiad terfynol i Gydbwyllgor WHSSC ar 27 Mehefin 2017.

Atodiad A

Nodau Cymuned Ymarfer Amenedigol Cymru Gyfan:

- Rhannu adnoddau gan gynnwys polisïau gweithredol, swydd-ddisgrifiadau a manylebau person i helpu i ddatblygu modelau gwasanaeth i safon dderbyniol ledled Cymru.
- Sicrhau a monitro cydymffurfiaeth ag o leiaf math 1 y safonau a nodir yn Safonau Rhwydwaith Gwasanaeth Iechyd Meddwl Amenedigol CCQI Coleg Brenhinol y Seiciatryddion (Ail Rifyn Ebrill 2014).
- Meincnodi data gwasanaeth i gymharu'r galw am wasanaeth, perfformiad a datblygiad ledled Cymru.
- Cydlynu digwyddiadau yn ôl yr angen i hybu Gwasanaethau Iechyd Meddwl Amenedigol Cymunedol o fewn gwasanaethau iechyd meddwl arbenigol, gofal sylfaenol a'r rhwydwaith ehangach o randdeiliaid perthnasol.
- Cydgysylltu gwaith y Gymuned Ymarfer gyda rhwydweithiau eraill gan gynnwys grŵp llywio CAMHS/y rhwydwaith Anhwylderau Bwyd, grŵp llywio Seiciatreg Amenedigol a Grŵp Llywio Amenedigol Cymru Gyfan, Rhwydwaith Mamolaeth Cymru a Rhwydwaith Newyddenedigol Cymru.
- Gweithredu fel dolen gyswllt ar gyfer dosbarthu ymchwil a gwybodaeth berthnasol am arfer.
- Darparu adroddiadau yn ôl yr angen i Lywodraeth Cymru ar gynnydd wrth ddatblygu gwasanaethau.

Mae rhaglen wella tair blynedd yn cael ei datblygu gyda cherrig milltir blynyddol, mewn cydweithrediad â'r rhaglenni cenedlaethol canlynol:-

- Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, Cynllun Cyflawni 2016-19 – Bwrdd Rhaglen Cenedlaethol
- Bwrdd Rhaglen Wella Law yn Llaw at Blant a Phobl Ifanc
- Rhaglen Gydweithredol y Blynyddoedd Cynnar – y 1000 diwrnod cyntaf. Grŵp Arweinyddiaeth Strategol Unedig i Wella Iechyd CLILC Iechyd Cyhoeddus Cymru
- Grŵp Cynghori Rhwydwaith a Phenathiaid Bydwreigiaeth Gwella Gwasanaethau Mamolaeth